

KÖNYVISMERTETÉS

Forgách Imre (szerk)

GAZDASÁGI SZEKTOROK ÉS JOGHARMONIZÁCIÓ

OSIRIS Kiadó, Budapest 2000

Az elmúlt és során jelent meg a hivatkozott kötet. Természetesen a címbeli szám több szektort jelöl. Tehát nemcsak az energiaszektor, de a kereskedelem, a távközlés, a környezetvédelem, a munkaügyi és szociális szféra, a pénzügyi kérdések, valamint a struktúra magyar és uniós jogi szabályozását ismerhetjük meg a kiadvány segítségével.

Az energia minden gazdaság alappillére – a kötet első fejezete ezt a pillért mutatja be az olvasóknak. Az energiaszektorban végbemenő folyamatok olykor „húsba vágóan” hatnak a gazdaságra. Elég csak a közelmúltra – az olajár változásainak világ gazdasági hatásaira – visszagondolnunk. Az energiahordozók nélkül nem működnének – s így nem is szolgálnának minket – a technika modern eszközei. Valljuk be: fatüzeléssel nem lehet villamos energiát nagy mennyiségben előállítani, így nagyon fontos az energiahordozók termelése, felhasználása. Emellett hangsúlyoznunk kell, hogy milyen fontos stratégiai kérdés az energiahordozókkal való gazdálkodás. Az Európai Unió (továbbiakban: az Unió) is fontosnak tartja e kérdéskört, s több fejlődési irányt is meghatároz a jövőre, mely tendenciákat figyelembe véve alakította ki energiapolitikáját. Ezt az energiapolitikát kell(ett) Magyarországnak – mint csatlakozásra váró országnak – figyelembe venni jogi szabályozóinak kialakításánál.

A három kulcsszó az európai energiapolitikában: az ellátásbiztonság, a környezet védelme, valamint a versenyképesség. Beláthatjuk, hogy e három alapelvből csak az ellátásbiztonság tekintetében lehetünk nyugodtak. Az energetika környezetvédelmi oldalán, sőt az egész magyar környezetvédelemben van mit bepótolni. Nagy a lemaradás. Persze az energia árba is bele kellene kalkulálni a környezetvédelmi kiadásokat, de hát az energia ára nagyon kényes, legfőképp politikai kérdés. A verseny pedig még nem alakult ki, hiszen a magyar piac liberalizációja mind villamos, mind földgáz területén még folyamatban van. Már 1993-ban megszületett az első energiapolitikai koncepció, melynek aktualitását kétevenként meg kell vizsgálni, s el kell végezniük a szükséges módosításokat. Az évek folyamán pedig átalakult az energiaszektor szerkezete is, megkönnyítve ezzel a versenypiacok kialakulását.

Az Unió természetesen csak egyfajta irányelveket, keretszabályokat fogalmaz meg, melyet minden tagállamnak „rá kell húzni” a saját energiaszektorára. Érdekes módon, az energetikán belül vannak olyan – Magyarország számára is fontos – témakörök, melyet az Unió egyáltalán nem szabályoz. Ilyen fontos témakör – e kapcsolódó terület említése a fejezet szerzőit dicséri – a távfűtés kérdésköre. Az elavult, nagy pénzeket felemésztő s egyre kevésbé hatékony magyar fűtési rendszerek átalakítása komoly, nagy tökélt igénylő feladat, melynek megoldása szorosan összefonódik az energiaszektor „jogharmonizált részeivel”.

A fejezet a továbbiakban hasznos segítséget nyújt azon szakembereknek, akik nem szívesen böngészik a jogszabályokat, irányelveket, egyáltalán a bonyolult nyelvezetű jogi szövegeket. A szerzők arra vállalkoztak – vélemény-

nyem szerint sikeresen –, hogy bemutatták olvasóiknak az energiaszektor szabályozását adó elveket, jogszabályokat. Így aztán nagyszerű kivonatot kaphatunk a jogharmonizációs folyamatról: egy pillanat alatt megismertetik az olvasókat a Fehér Könyvvel (a társult tagországok számára kiadott dokumentum, melynek célja, hogy segítse a felkészülést a belső piac követelményeire) vagy az Energia Chartával (multilaterális nemzetközi szerződés-somag, melynek hatálya az általa meghatározott energiaszektorban folytatott gazdasági tevékenységekre terjed ki) stb. Természetesen nemcsak az Unió dokumentumokat, hanem a magyar energiajogot is áttekinthetjük hasonló formában.

Az energetikai kérdések megismerését követően az olvasó érdekes fejezetcímmel találkozhat: „Az Európai Unió és Magyarország strukturális politikája.” A gazdasági mutatók befolyásolását sejtető cím mögött egy nagyon is fontos – sőt mondhatnám: olykor a zsebünket érintő – témát találunk.

Valójában az Unió tagországainak kapcsolatát, kiegyensúlyozott és fenntartható fejlődését segíti elő a strukturális politika, mely három részterületet foglal magában: a regionális politikát, a mezőgazdasági vidékfejlesztési politikát, és a szociálpolitikát. A strukturális politika célja egyszerű és világos: az EU-polgárok általános társadalmi esélyei minél függetlenebbek legyenek az egyes tagállamok vagy azok területeinek fejlettségi szintjétől. Ez már napjaink kérdése. A felkészültségi és a csatlakozás utáni „feljavító” támogatásokról e fejezet olvasói számos fontos dolgot megtudhatnak: pl. Milyen támogatások vannak a Magyarországon működő vállalkozások részére? Hogyan lehet hozzáférni ezekhez a strukturális alapokhoz, és mi a finanszírozás folyamata? stb. Nagy segítséget nyújtanak

tehát a szerzők azoknak, akiknek a pénzforrásokról minimálisak az információik, s talán a kötet megismerése után szeretnének majd a „közös kasszához” járulni.

A kereskedelemhez kapcsolódó kérdések fejezete érdekes problémákat világít meg az olvasó számára. Magyarország több kereskedelmi kedvezményben részesült a különféle kétoldalú szerződések, vagy egyes szolgáltatásokra, termékekre vonatkozó egyezmények megkötésének eredményeként. E kedvezmények feltételei, érvényességük azonban Magyarországra társult taggá válása után módosult. A magyar piac már más megítélés alá esik, a kereskedelemnek egyre „nehezebb a dolga”, az esetleges kereskedelmi kedvezmények már nem vonatkoznak rá. (Ez egy igen sokatmondó példája a csatlakozási folyamatok – természetesen igen kevésbé hangoztatott – negatívumának.)

Magyarország tagállammá válása után egy kereskedelmi egység – az Unió egységes belső piaca – részévé válik. Megkezdődik a szolgáltatások, a munkaerő és a tőke szabad áramlása, nő a verseny. A (kül)kereskedelem már a rendszerváltás utáni időszakban is „átélt” egy változásokkal teli időszakot, s ekkor a piacgazdaság kiépítésének időszakában már számos jogszabály az uniós normáknak megfelelően született. Ám még mindig van témakör, melyet össze kell hangolni az uniós szabályozással. A tagállamok nemcsak az egységes belső piacot teremtették meg, de közös külső kereskedelempolitikát is kialakítottak. A szerző a politika alapvető elemeit (nemzetközi kereskedelmi megállapodások, importrendszer, exportrendszer, fejlesztési együttműködés, valamint egyéb többoldalú nemzetközi megállapodások) mutatja be olvasóinak mind uniós, mind magyar szempontból.

A rendszerváltással eljött a „technológiai eszközök rendszerváltása” is. Újabbnál újabb technikai berendezések

érkeztek Magyarországra, amely jó felvételnek bizonyult. Elég csupán a mobiltelefonok „forradalmát” említeni, amely magukat a mobilszolgáltatókat is meglepte. Az információ hatalom és pénz. A kor követelményeinek megfelelően áramlásának gyorsnak, megbízhatónak kell lennie. A távközlés (műholdak, Internet, telefon, mobiltelefon stb.) és a postai szolgáltatások mint információcsatornák rohamosan fejlődnek. Napjaink üzleti csúcsa, az e-business szinte percek alatt jött létre az Internet alapjain.

E gyors fejlődést azonban egyáltalán nem követi a magyar jogszabályalkotás, a piaci szerkezet átalakulása. A távközlési piac már liberalizálva van az Unió legtöbb országában. A magyar telefonia ezzel szemben természetesen monopóliumként van jelen, s hallatlan előnye van az esetleges piacra betörni szándékozók szemében, hiszen a vezetékes rendszer kiépítési költsége csak az igazán tőkeerős cégeket hagyja érvényesülni. A koncessziós szerződések is megszabhatják egy-egy körzetben a helyi piacnyitást. (pl. tizenhárom helyi koncessziós társaság 18 primer körzetben 2002. novemberéig szolgáltatást kizárólagosan. – 327. o.) Egyelőre a vezetékes telefonnal szemben kizárólag a mobiltársaságok jelenthetnek alternatívát a fogyasztó szemszögéből.

A másik érdekes kérdéskör a távközlésben a rádió- és televízió műsor-szórás, elosztás. Mivel az információ, sőt annak átadása (esetleg át nem adása) is hatalom, ebben a kérdésben szintén nagy szerepet játszik a politika. Talán emlékeznünk még a nagy médiabotrányra, amelyekről szinte havonta hallhatunk. A törvényalkotóknak tehát lesz dolga e terület harmonizációjával. Az Unió szabályozása e témakörben kiforrottnak mondható, biztosítva ezzel a tagországok demokratikus működését.

A kötet távközlési fejezetének szerzője nemcsak bemutatja a távközlés és a postai szolgáltatások szabályozását,

hanem egyfajta jövőképet is tár az olvasó elé, hasznos útmutatást adva ahhoz, hogy eligazodjunk a szektort érintő kérdésekben.

Egy másik, a rendszerváltás után szédítő sebességgel fejlődő terület a pénzpiac. A bankok, a magánnyugdíjpénztárak, biztosítók, brókercégek stb. látványos ütemben alakultak meg. Mivel e terület működése és szabályozása a gazdasági átalakulások alapja és szorosan összefügg a politikai megfontolásokkal, az új, s az azóta folyamatosan születő jogszabályok már nagyrészt eu-konformak. Az olvasót a fejezet szintén megismerteti számos jogszabállyal, pénzügyi fogalommal, melyet a nem pénzügyekkel foglalkozók is hasznosnak tarthatnak. (pl. Tudják pontosan, hogy mi az Országos Betétbiztosítási Alap jövője? – 355. o.)

Mindenki tudja, hogy fontos (lenne rá költeni), de senki sem tesz érte semmit. Ez a környezetvédelem (Persze vannak kivételek). Mivel e témakört kevésbé fontosnak tartották (tartják?) Magyarországon, lemaradásunk a jogharmonizációban, s egyáltalán az egész környezetvédelmi vonalon rendkívül nagy. A szabályozott kérdések köre nagyon tág, a zajsztintól kezdve a genetikailag módosított mikroorganizmusokon át egészen a hulladékkezelésig. A szerzők nagy feladatra vállalkoztak, hisz ezen átfogó témakört próbálták bemutatni egy fejezetben. Így olvashatunk „egyszerre” a vízminőségről és a háztartási gépek zajsztintjéről. Az olvasó maga is elgondolkozhat a szabályozott kérdéseket tanulmányozva, hogy saját környezetében, saját tapasztalatai alapján hogy is állnak ezek a kérdések.

A vonatkozó jogszabályok pedig az élet minden területét érinthetik. Pl. a 97/129/EK sz. Bizottsági döntés a csomagolóanyagokról számos kereskedelmi, ipari céget is érinthet, ezért azokat nagyon körültekintően, céltudatosan kell megalkotni. Az út hosszú lesz, hiszen még a polgárok környezettuda-

tosabb szemlélete sem alakult ki teljesen.

A kötet utolsó fejezete a hétköznapijainkat leginkább befolyásoló témakört mutatja be, a *szociális szférát*. Az Unió szociálpolitikája pontosan azokat a területeket hivatott szabályozni, amelyeket az emberek többsége a legfontosabbnak érezhet. Ez az egészségügy és a munkaügy.

A tagországokban a szociális politika saját hatáskörébe tartozik. Így a magyar törvényalkotóknak csupán a közösség ajánlásaival, közleményeivel, tervezeivel kell harmonizálniuk. Ezért lehet pl. az, hogy bár a csatlakozási dokumentumokban rögzítették, hogy a magyar bérszínvonal alacsony, konkrét elvárás nem fogalmazódott meg a kereseti színvonal emelésére. (Érdekes kérdés, hogy az Unió mit fog tenni a jól képzett magyar munkavállalóval, aki a csatlakozás után, a szabad munkaerő-áramlás részeként elindul a jobb kereset reményében. És hogy fog erre Magyarország reagálni, hisz már így is relatíve nagy a magasan képzett kivándoroltak aránya.)

A fejezet – fájdalmasan – rövid része a szociális védelem (szociális biztonsági rendszer, társadalombiztosítási ellátások, szociális segítség) kérdéseit bemutató alfejezet. Igaz, itt szó sincs harmonizációról (mivel az Unió minden tagországban más-más a szociális védelem rendszere), csupán a koordinációra kell törekedniük a tagországoknak. Így aztán az olvasó a 1408/71 EGK rendelet alapján csoportosítva tekintheti át a magyar szociális ellátásokat, az állam által nyújtott támogatásokat.

Összefoglalva elmondható, hogy hasznos kézikönyv került az olvasó kezébe. Minden témakörét annak kiváló ismerője dolgozta fel, igen lényegretörően, gyakorlatiasan. A könyv nagy erénye, hogy a fejezetek egységesen vannak szerkesztve, kézikönyvszerűen vannak felépítve. Az olvasó megismerheti az egyes területek hazai és uniós szabályozását, s a jogharmonizációval

járó feladatokat, problémákat. A szerzők egyes esetekben még lehetséges verziókat is ajánlanak egy-egy kényes kérdés megoldására. (pl. a gázdirektíva hazai adaptációjának felgyorsítására), s olyan kapcsolódó területeket is megemlítenek adott fejezetekben, melyeknek nincs egységes uniós (közösségi) szabályozásuk (pl. a távfűtés kérdése).

A fejezetek végén egységes formájú összefoglalót találhatunk az adott téma szempontjából fontos magyar és EU jogforrásokról, jogszabályokról, valamint az Internetforrásokról is. Így az egyes hivatkozások könnyebben utána kereshetők.

A kötetet nemcsak az uniós, hanem a magyar jogszabály erdőben eligazodni szándékozók is eredményesen forgathatják, hiszen bemutatja a szabályozási folyamatát (történetét) és tömören összefoglalja az egyes jogszabályok lényegét.

A könyv elolvasása után Woody Allen egyik nagysikerű filmjének módosított címe jutott az eszembe összefoglaló dicsérő megjegyzésként: „Amit tudni akarunk a jogharmonizációról, de nem mertük (?) megkérdezni”.

Horánszky Beáta

Daubner Katalin – Horváth Sándor – Petró Katalin (szerk)

KULTÚRA- GAZDASÁGTANI TANULMÁNYOK

AULA Kiadó, 2000

A rendszerváltással járó gazdasági átalakulás Magyarországon a kulturális szférát sem kerülte el, a privatizáció és a piaci viszonyok térnyerésével az állam részlegesen kivonult a kulturális intézmények működtetéséből. Ugyanakkor – részben konkrét ügyek nyomán (pl. nemzeti színház, filmszakma –

újából és újból fellángolnak a viták a kultúra finanszírozásáról, az állam szerepéről és feladatairól a kulturális ágazatban. Ezek a viták is mutatják, hogy nagy szükség van arra a tudományos háttérre, amely a gazdaság olyan sajátos szektorában mint a kultúra, a piac és állam viszonyáról, a piaci mechanizmus itteni működéséről, ezen piac szereplőinek gazdasági motivációiról és annak következményeiről ad ismereteket, tudományos elemzést. Azt, hogy ezen a területen a közgazdaságtannak is van mondanivalója jól jelzi, hogy olyan neves közgazdászok, mint pl. Baumol, Blaug, Stigler és Becker, Scitovsky foglalkoztak a kulturális javak sajátos közgazdasági problémáival, piaci jelenségeivel, és részben az itt felsorolt tudósok munkáira alapozva született meg a kultúragazdaságtan mint interdiszciplináris tudományterület. Ez a diszciplína rokon olyan tudományterületekkel mint pl. az egészségügy-gazdaságtan, oktatás-gazdaságtan, ezek művelése azonban Magyarországon jóval előrehaladottabb, elterjedtebb, mint a kultúragazdaságtan.

Jelen tanulmánykötet Magyarországon elsőként vállalkozik arra, hogy – a rendelkezésre álló széles körű nemzetközi szakirodalom felhasználásával – áttekintést adjon a kultúragazdaságtan főbb kutatási eredményeiről, arról, hogy miként lehet a közgazdaságtan eszköztárát, elemzési technikát alkalmazni a kulturális szféra, a művészeti ágak gazdasági jelenségeire, összefüggéseire.

A tanulmánykötet 23 fejezete 21 szerző tollából származik, akik között közgazdászok és más tudományágak képviselői, tudósok és gyakorlati szakemberek, hazai és külföldi szerzők egyaránt szerepelnek. A kötet mégis egységes egész, hogy egy-egy fejezet erejéig sorra veszi és áttekinti a kultúra-gazdaságtan szakirodalmának jellemző témaköreit, arra törekedve, hogy az egyes fejezetek valamennyire lefedjék az e tudományág által vizsgált